

Warm weer stuwt **bijeneters** naar het noorden

Van een bijeneter raakt iedereen in vervoering. De kans om er een te zien is duidelijk toegenomen de laatste decennia, want het broedgebied breidt zich uit naar het noorden. Voor een liefhebber van grote insecten niet een ontwikkeling die voor de hand ligt. Verandering van klimaat speelt hierin een rol, maar hoe precies; dat blijft gissen. Wel is zeker dat warm weer bijeneters naar het noorden stuwt.

De beschikbaarheid van voldoende insecten en nestgelegenheid zijn de belangrijkste elementen in de ecologie van de bijeneter in de broedtijd. De bijeneter leeft van een breed scala aan insecten. Angeldragende insecten zoals honingbijen, hommels en sociale wespen van het geslacht *Vespa* – waartoe de algemene gewone en Duitse wespen behoren – vormen een groot deel van het menu. Bijeneters hebben beslist een voorkeur voor deze groep. Maar libellen, kevers, vlinders en vliegen worden ook veel gegeten. Een Slowaakse voedselstudie toonde 162 soorten insecten uit 48 families en 9 ordes in het dieet aan. In het noordelijk deel van het verspreidingsgebied wordt veel op hommels gevoerageerd, zoals ook in Nederland werd vastgesteld. Het voedselspectrum reflecteert uiteindelijk vooral de beschikbaarheid op een locatie en in die zin toont de bijeneter zich een opportunist.

Zon, water en nestwanden

In Europa broeden bijeneters voornamelijk in de mediterrane, submediterrane en steppezones van Zuid- en Zuidoost-Europa, met de grootste populaties in Rusland, Spanje, Oekraïne en Turkije. De 21°C juli-isotherm

wordt gezien als de grens aan de verspreiding. Ten zuiden van deze lijn broeden bijeneters in open tot halfopen landschappen, met een aanbod van veel zitposten om vanaf te jagen. Ze zijn het algemeenst in zonnige, warme gebieden met extensieve landbouw en bloemrijke graslanden. Vaak is er water in het broedgebied.

Binnen zo'n geschikte habitat moeten er ook nestwanden zijn om in te broeden. Ze zijn net zo belangrijk als insecten, maar door hun schaarste bepalend voor de verspreiding. 'Nestwand' is trouwens een rekbaar begrip. Soms broeden bijeneters ook op een nagenoeg vlakke grond met een zeer flauwe helling, zoals in zandige wegbermen. Dit kon ik zelf tot mijn verbazing vaststellen in de Coto Doñana, Spanje, waar bijeneters hollen hadden gegraven onder de asfaltlaag van de weg. Bijeneters broeden overigens vrijwel nooit op dezelfde plaats als oeverzwaluwen,

die bodems met een tamelijk grove partikelstructuur kiezen. Bijeneters prefereren fijner zand of leem.

De sterksten vliegen noordelijk

Bijeneters worden steeds vaker in Nederland gezien. Niet alleen als doortrekker tijdens weer met zuidelijke en zuidoostelijke warme winden, maar ook als broedvogel. Er wordt weliswaar meer en beter waargenomen, maar die uitbreiding van het verspreidingsgebied is gewoon een feit. Zo werd drie jaar op rij – 2005, 2006, 2007 – in Nederland gebroed; in 2005 zelfs door drie paar bijeneters (Zuid-Holland). De vestigingen zijn steeds niet blijvend en de broedplaatsen worden, ondanks broedsucces, het jaar daarop niet opnieuw bezet.

Niet alleen in Nederland, ook in Noord-Frankrijk, Duitsland en Denemarken nemen

de aantallen broedparen toe. In het oosten van Duitsland zijn wel traditionele broedplaatsen. Volgens een onderzoek zou het bij de vestiging van deze naar het noorden doervliegende bijeneters vooral gaan om volwassen vogels in een goede conditie. Jongere vogels en vogels in mindere conditie haken tijdens de voorjaarsstrek onderweg af om zich ergens te vestigen.

Meer dan bijen alleen als voedsel

Kunnen we de bijeneter in de toekomst verwelkomen als een regelmatige broedvogel? Het heeft er alle schijn van als we *A Climatic Atlas of European Breeding Birds* uit 2007 er op naslaan. Hoewel de soort geen liefhebber is van zeeklimaat, kan het verspreidingsgebied zich op grond van de verwachte klimaatveranderingen uitbreiden naar het noordwesten, tot in de hele zuidoostelijke helft van Nederland, Zuid-Engeland en het

zuiden van Scandinavië. Warm voorjaarsweer met zuidelijke en oostelijke winden zullen steeds vaker in Nederland optreden en ook ten zuiden van ons land. Dit is gunstig trekweer en het resulteert in een vroeg opbloeiend insectenleven, waardoor bijeneters steeds vaker in de verleiding komen om door te vliegen naar het noorden. Blijft het feit dat de combinatie 'grote insecten' en 'Nederland' al een tijd lang geen gelukkige is. Toch bewijzen de broedgevallen in bijvoorbeeld Monster dat geschikte, insectenrijke omstandigheden zich ook nog steeds in onze situatie voordoen. Bijeneters blijken zich in Nederland een heel broedseizoen te kunnen redden, waarbij ze naar gelang het weer en de periode zich voeden met steeds weer andere insecten. De diversiteit van het

insectenleven in de tijd en ruimte, waarbij tijdens het voorjaar en zomer steeds weer andere prooidierpopulaties pieken, is daarbij cruciaal. Omdat bijeneters steeds maar één insect per keer aanbrengen is de beschikbaarheid van grote insecten wel belangrijk. Maar als gezegd: dat kunnen ook hommels en libellen zijn en die komen in Nederland veel voor.

Een handje helpen kan

In het reguliere verspreidingsgebied is dus vooral nestgelegenheid de beperkende factor. Moeten we daarom, analoog aan oeverzwaluwvanden, nu ook gaan denken aan 'bijeneterwanden'? Dat is nog overdeven, maar bij het beheer van bestaande en de ontwikkeling van nieuwe natuurgebieden is het helemaal niet zo gek om aan de noden van bijeneters te denken, vooral daar waar de habitat verder erg geschikt is.

De beste kansen liggen in grote natuurgebieden, omdat landbouwgebieden te weinig te bieden hebben aan voedsel. Dynamiek is ook hier het sleutelwoord. Dynamiek van zoet water in beek- en riviersystemen kan zorgen voor geschikte, natuurlijke nestwanden. Op de ene plek kan dan een kolonietje oeverzwaluwen ontstaan, op de andere plek kan zomaar een kolonie bijeneters zich vestigen. Dit is geen dagdromerij, want tot nu toe weten bijeneters ons steeds weer te verrassen door op geheel onverwachte plekken op te duiken. ●

